

कोभिड-१९ ले मजदुरवर्गको स्वास्थ्यमा पारेको असर

शोधकर्ता

कल्पना कुमारी भुजेल

परीक्षा रोल नं : २१८००७८/२०७१

त्रि.वि.वि.दर्ता नं. : ८३९३९०

शैक्षिक बर्ष : २०७०/०७१

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय

स्वास्थ्य शिक्षा स्नातकोत्तर तह (एम्.एड्.) द्वितीय वर्षको शोधपत्र

कोड नं.(H. Ed. 598) पाठ्यांशको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

शिक्षाशास्त्र सङ्काय,

जनता बहुमुखी क्याम्पस

स्वास्थ्य शिक्षा विभाग

इटहरी, सुनसरी

२०७८

प्रतिवद्धता पत्र

म शोधार्थी कल्पना कुमारी भुजेल यो घोषणा गर्दछु प्रस्तुत शोधपत्र मेरो मौलिक अनुसन्धान हो । शोधपत्रको कुनै अंशसमेत मैले कहीं कतैबाट हुबहु नक्कल छैन । आवश्यकताअनुसार सन्दर्भ र स्रोत खुलाई पूर्वकार्यको प्रयोग गरेको छु । यदि कहीं कतैबाट हुबहु नक्कल गरेको प्रमाणित भए त्यसबाट आउने सबै खालको परिणामहरूको सामना गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु । यो शोधपत्र नितान्त मौलिक भएको प्रतिवद्धता व्यक्त गर्दछु ।

.....

कल्पना कुमारी भुजेल

एम.एड. दोस्रो वर्ष

स्वास्थ्य शिक्षा विभाग

शोध निर्देशकको सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय स्वास्थ्य शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह एम.एड. दोस्रो वर्षको स्वा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रायोजनार्थ यस विभागकी विद्यार्थी कल्पना कुमारी भुजेलले तयार पार्नुभएको कोभिड १९ ले मजदुर वर्गको स्वास्थ्यमा पारेको असर शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्नातकोत्तर उपाधिका लागि शोधकार्य गर्न उपयुक्त ठहरिएकोले सिफारिस गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

विभागीय प्रमुख :

.....

सदस्य :

.....

शोध निर्देशकको स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षा शास्त्र सङ्काय स्वास्थ्य शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह एम.एड. दोस्रो वर्षको स्वा.शि. ५९८ पाठ्यांशको प्रायोजनार्थ यस विभागकी विद्यार्थी कल्पना कुमारी भुजेलले तयार पार्नुभएको कोभिड १९ ले मजदुर वर्गको स्वास्थ्यमा पारेको असर शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्नातकोत्तर उपाधिका लागि शोधकार्य गर्न उपयुक्त ठहरिएकोले स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

हस्ताक्षर

विभागीय प्रमुख :

.....

सदस्य :

.....

कृतज्ञता

प्रस्तुत कोभिड-१९ ले मजदुरवर्गको स्वास्थ्यमा पारेको असर शीर्षकको शोधपत्र मैले शोधनिर्देशक श्री संजीवकुमार यादवको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हो । यो शोधपत्रको शीर्षकदेखि शोधको अन्तिम रूपमा दिन उहाँले मलाई ठूलो सहयोग गर्नु भएकाले उहाँलाई हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यो शोधपत्र तयार गर्दा सहयोग गर्नु हुने जनता बहुमुखी क्याम्पसका क्याम्पस इटहरीका क्याम्पस प्रमुख गीता अधिकारी स्वास्थ्य विभागका विभागीय प्रमुख संजीवकुमार यादवलगायत विषय शिक्षकहरूलाई विशेष धन्यवाद व्यक्त गर्न चाहन्छु । त्यसैगरी मेरो शीर्षकको आवश्यकता अनुसार अप्रकाशित शोधपत्र उपलब्ध गराइदिनु हुने यस पुस्तकालयका परिवारलाई विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

प्रस्तुत शोधपत्रको अनुसन्धानका लागि आवश्यक तथ्याङ्क एवम् सूचना उपलब्ध गराएर सहयोग पुऱ्याउनु हुने नमुना छनौटमा परेका इटहरी उपमहानगरपालिका वडा नं. ४ श्रमिक टोलमा बसोबास गर्ने आमाबुबा, दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीहरूलाई धन्यवाद नदिई रहन सकिदैन । यो अनुसन्धानका क्रममा पटकपटक फिल्ड गएर उहाँहरूलाई मैले सोधेको प्रश्नको अलिकति पनि झर्को नमानीकन जवाफ दिई सहयोग गर्नुभएकोले विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा उचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय समक्ष पेश गर्नु चाहन्छु ।

कल्पना कुमारी भुजेल

शोधसार

त्रिभुवन विश्वविद्यालय स्वास्थ्य शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको स्वास्थ्य तथा जनसङ्ख्या शिक्षाको आंशिक आवश्यकता पूरा गर्न यो शोधपत्र तयार गरिएको छ। यस अध्ययनको लागि इटहरी उमहानगरपालिका वडा नं. ४ श्रमिक टोलमा बसोबास गर्ने श्रमिकहरूको कोभिड १९ ले मजदुर वर्गको स्वास्थ्यमा पारेको प्रभाव शीर्षक छनोट गरिएको छ।

यो अनुसन्धान मुख्यतया तीनओटा उद्देश्यहरूमा श्रमिक टोलमा बसोबास गर्ने मजदुर वर्गको स्वास्थ्य अवस्था पत्ता लगाउनु, कोभिड १९ सम्बन्धी मजदुर वर्गको ज्ञान, धारणा र व्यवहार पत्ता लगाउनु र मजदुर वर्गको स्वास्थ्यमा पर्न सक्ने असर पत्ता लगाउनु रहेको छ। वर्णानात्मक विधि अपनाइएको यस शोधमा विश्लेषणात्मक रूपमा शोध लेखनलाई अगाडि बढाइएको छ भने अन्तर्वार्ता सूचीको माध्यमबाट प्राथमिक तथ्याङ्क सङ्कलन गरिएको छ।

तथ्याङ्क सङ्कलन गर्ने क्रममा प्रश्नावली निर्माण गरेर पूर्व परीक्षण गरी शोध निर्देशक कहाँ प्रश्नावलीमा रहेका कमी कमजोरीहरू हटाउने कार्य गरिएको छ। अपनाई ५६ घरमा बसोबास गर्ने ३६० जना श्रमिकहरूको अध्ययनलाई नमुना जनसङ्ख्याको रूपमा समेटेको छ। Purposive Sampling उद्देश्यपूर्ण विधि नमुना अपनाई आवश्यक तथ्याङ्क संकलन गरिएको छ। अध्ययन क्षेत्रमा कोभिड १९ सँग सम्बन्धित कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी सम्पूर्ण घर परिवारका सदस्यहरूलाई जानकारी दिई सचेत गराई व्यवहारमा लागु गर्न सक्ने बनाउनुपर्ने देखिन्छ।

विषय सूची

	पृष्ठ
आवरण पृष्ठ	i
प्रतिबद्धता पत्र	ii
सिफारिस पत्र	iii
स्वीकृति पत्र	iv
कृतज्ञता	v
शोधसार	vi
विषय सूची	vii
तालिका सूची	x
चित्र सूची	xi
संक्षिप्त शब्दको पुरा रूप	xii

परिच्छेद एक

परिचय

१.१ अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	४
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	४
१.४ अनुसन्धान प्रश्न	५
१.५ अध्ययनको उपादेयता	५
१.६ अध्ययनको परिसीमा	६
१.७ अध्ययनमा प्रयोग भएका प्राविधिक शब्दको परिभाषा	६

परिच्छेद दुई

सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन

२.१ सम्बन्धित साहित्यको पुनरावलोकन	८
२.२ अनुमानित साहित्यको पुनरावलोकन	१०

२.३ अध्ययनका लागि पुनरावलोकनको प्रयोग	१३
२.४ अवधारणात्मक ढाँचा	१३
परिच्छेद तीन	
अध्ययनको विधि	
३.१ अध्ययनको ढाँचा र विधि	१५
३.२ अध्ययनको जनसङ्ख्या, नमुनाको आकार र नमुना छनौट रणनीति	१५
३.३ तथ्याङ्क सङ्कलनको साधन	१५
३.४ तथ्याङ्क सङ्कलनको साधनको वैधता	१५
३.५ तथ्याङ्क सङ्कलन प्रक्रिया	१६
३.६ तथ्याङ्क व्याख्या र विश्लेषण	१६
परिच्छेद चार	
नतिजाको व्याख्या तथा विश्लेषण	
४.१ जनसाङ्ख्यिक विश्लेषण	१७
४.१.१ उत्तरदाताको पेसा सम्बन्धी विवरण	१७
४.१.२ उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था सम्बन्धी विवरण	१९
४.१.३ उत्तरदाताको धर्म सम्बन्धी विवरण	२०
४.१.४ कोभिड १९ हुँदा जचाउने स्थान सम्बन्धी विवरण	२१
४.२ कोभिड १९ सम्बन्धी समुदायको ज्ञान, धारणा र व्यवहार	२३
४.२.१ कोभिड १९ को समयमा सरसफाई सम्बन्धी विवरण	२३
४.२.२ कोभिड १९ को समयमा स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतनाको अवस्था	२४
४.२.३ कोभिड १९ सम्बन्धी जनचेतना	२५
४.३ कोभिड १९ को समस्या समाधानका उपायहरू	२६
४.३.१ कोभिड १९ को समयमा खानपानमा जागरुकता	२८
४.३.२ कोभिड १९ को समयमा योग तथा व्यायामलाई प्रोत्साहन	२९
४.४ मुख्य नतिजाहरू विश्लेषण	३१

परिच्छेद पाँच
निष्कर्ष र सुझाव

५.१ निष्कर्ष	३३
५.२ सुझाव	३४
५.२.१ नीति निर्माणका लागि सुझाव	३५
५.२.२ अभ्यास तहका लागि सुझाव	३५
५.२.३ थप अनुसन्धानका लागि संभावित शीर्षकहरू	३६
सन्दर्भ सामग्री सूची	
अनुसूची	

तालिका सूची

तालिका न.	पृष्ठ
१ : उत्तरदाताको शैक्षिक अवस्था सम्बन्धी विवरण	२०
२ : उत्तरदाताको धर्म सम्बन्धी विवरण	२१
३ : कोभिड १९ हुँदा जचाउने स्थान सम्बन्धी विवरण	२२
४ : कोभिड १९ को समयमा सरसफाई सम्बन्धी विवरण	२४
५ : कोभिड १९ को समयमा खानपान सम्बन्धी विवरण	२८
६ : कोभिड १९ को समयमा योग तथा व्यायामलाई प्रोत्साहन	३०

चित्र सूची

चित्र नं.	पृष्ठ
१ : उत्तरदाताको पेशा सम्बन्धी विवरण	१८
२ : कोभिड १९ को समयमा स्वास्थ्य सम्बन्धी जनचेतनाको अवस्थाको विवरण	२५
३ : कोभिड १९ सम्बन्धी जानकारीको विवरण	२६

संक्षिप्त शब्दको पुरा रूप

ADB :	Asian Development Bank
ILO :	International Labour Organization
UN :	United Nation
WB :	World Bank
WHO :	World Health Organization